

MURAT GÜLSOY’UN “HAYATIM YALAN” HİKÂYESİNDE ÜSTKURMACA DÜZLEMİ

ASLI YERLİKAYA

Günümüz Türk edebiyatının genç yazarlarından Murat Gülsoy’un “Hayatım Yalan” adlı hikâyesi dört farklı kurmaca boyutunu içermesi bakımından ilk bakışta kavranması zor bir metindir. Bu çalışma ile hikâyede yer alan bu dört farklı kurmaca boyutu “üstkurmaca” düzleminde açıklanmaya çalışılacaktır.

Yıldız Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar* adlı kitabında edebiyatın son yıllarda “gerçeklikle” olan ilişkisinin farklılaştığını, eski anlayışların yerini “belirsizlik içerisinde bir gerçekliğe” bıraktığını ifade etmektedir:

Son birkaç yüzyıldır bilimin neden-sonuç ilişkisini temel alan ve kesinlik / değişmezlik üzerine kurulu saptamaları, yerini giderek belirsizlik / olasılık / görecelik kavramlarının yön verdiği yeni bir doğa bilim eğilimine bırakmaktadır. Bilim artık geleneksel edebiyatın fantastik diye adlandırdığı türden bir gerçeklik anlayışı sunmaktadır insanogluna. (27)

Bu “belirsiz gerçeklik” anlayışı eserin zaman, mekân, kişi ve olay örgüsüne yansiyarak alışılmış kalıpların kırılmasına neden olmuştur. Roman ya da hikâyelerdeki tek kurgulu anlatımlar olağanüstü öğelerle, rüya motifiyle ya da yazarın okura seslendiği satırlar-

la çoğaltılmaya çalışılsa da, çok kurgulu anlatımlar postmodern dönemle birlikte sistemli bir biçimde metinlerde görülmeye başlanmıştır. Çok kurgulu anlatımla kastedilen, iç içe geçmiş kurgu zincirleridir. Bu kurgu zinciri üstkurmaca (*metafiction*) kavramıyla tanımlanmaktadır. Ecevit *Orhan Pamuk’u Okumak* adlı kitabında üstkurmaca düzlemini yazarın metni nasıl oluşturduğunu okurla paylaşma isteğine bağlamaktadır:

Bu eğilim genel bağlamda, yazma ediminin kurmaca metnin içinde kurgulanması de-

mektir. Bu, yazarın, metnini nasıl yazdığını o metnin içinde anlatması, yazma sorunlarını metnin ana konusu durumuna getirmesi ve kimi kez de okurunu metnin içine sokarak, romanını nasıl oluşturduğunu onunla paylaşması anlamına gelir; edebiyatın kendini anlatması, kurgulamasıdır üstkurmaca; kurmacanın kurmacasıdır. (110)

Bu kuramsal çerçeveden yola çıkarak, Murat Gülsoy’un “Hayatım Yalan” başlıklı hikâyesindeki “üstkurmaca” anlatı yapısı aşağıdaki şekilde irdelenebilir:

“Hayatım Yalan” adlı hikâyenin 1. kurgusal düzleminin yazarı Murat Gülsoy’dur. Bu düzlem, diğer düzlemleri içerisinde barındırmaktadır. Hikâyenin asıl olay örgüsü, Fırat Saner’in “1. kişi anlatıcı” olduğu 2. kurgusal düzlemdir. Bu düzlemde Fırat Saner’e Yazar Bahri Yücel, çalışma arkadaşları Burak, Mehmet ve ismi belirtilmeyen bir kadın doktor eşlik etmektedir. Bu düzlemde hikâyenin zamanı belirtilmemiştir. Mekân olarak ise, kitap deposu, Fırat Saner’in evi, hastane, bakkal gibi farklı yerler görülmektedir. Belirtilen bu mekânlar gerçek mekânlar değildir. 2. kurgusal düzlemde yer alan hikâyede mekânlar, film setlerindeki dekorları anımsatmaktadır:

Buraya her geldiğinde bizi bu kitapları paketlerken bulacaksınız. Bir anlamı yok. Anlıyor musun? Burası depo süsü verilmiş bir mekân. Aslında depo falan olmayan bir yer. Kitapların içinde hiçbir şey yok. Hatta bak, kapaklarında bile, işte böyle küçük gri kareler var. Kapak resmi gibi... Bak abi, bak, yayınevinin adı bile yok. Sen biliyor musun mesela yayınevinin adını?.. Yaa, cevabın yok, çünkü doğru söylüyorum. Gelme abi. Dönme buraya. Git hayatını yaşa. Sen de kurtul biz de. (özgün imla, 43)

Hikâyede yer alan mekânlar gibi kişiler de gerçek değildir. Fırat Saner’in varlığı yazar tarafından “dil” ile sağlanmaktadır. Günümüz edebiyatı “kendi kendisini yansıtan” bir edebiyat olduğundan, Fırat Saner gibi karakterler yalnızca hikâyenin içerisinde yaşarlar. Onların varlığını ortaya koymanın tek yolu yalnızca dildir:

20. yüzyılın ikinci yarısındaki estetik ise daha farklı bir yönelim gösterir. Artık edebiyat, dış

ya da iç dünyayı, somut ya da soyut yaşamı anlatmaktan çok, *kendini* yansıtmaktadır; objektifi kendi üstüne çevirmiştir. Anlatı metinlerin çoğu kez bir yazar-anlatıcı, söz konusu metnin nasıl kurgulandığını anlatır okuruna, onunla kurgu sorunlarını tartışır. Metnin kişileri ise farklı bir ontolojinin insanlarıdır; onların etten kemikten çok *dilden* oluşmuşlukları vurgulanır; yaşadığımız dünyada değil, kitap sayfalarında varolurlar. (Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist... özgün imla*, 97-98)

Postmodern edebiyatın öncüsü Beckett onlara, *sözcükten adam* anlamında, *homo logos* de[mektedir] (alıntılayan Ecevit 98). Fırat Saner “dil adam” ise, onun gerçekçi hikâyelerdeki kahramanlardan farkının ortaya koyulması gerekmektedir. Çünkü hikâye, gerçekçi olsun ya da olmasın bir kurmaca metindir. Dolayısıyla eğer yazar isterse hayal gücü sayesinde hiç olmayan birini de hikâyesinin kahramanı yapabilir. Ancak burada belirtilmesi gereken en önemli nokta, Fırat Saner’in gerçek hayatta bir karşılığının olmamasıdır. O dış dünyada her an karşılaşabileceğimiz özelliklerle ortaya koyulmuş bir karakter değildir. Fırat Saner hem 2. kurgusal düzlemde hem de 3. kurgusal düzlemde gerçek bir kişi olarak değil hikâye kahramanı olarak tasarlanmıştır.

Bu hikâyenin işaret ettiği başat konulardan biri Fırat Saner’in varlığını kanıtlama çabasıdır. Çünkü Fırat Saner hariç tüm karakterler hikâyenin içinde olduklarının bilincindedir. Onlar, Fırat Saner’i hem 2. kurgusal düzlemde hem de 3. kurgusal düzlemde yer aldığına ikna etmeye çalışmaktadırlar. Örneğin, Yazar Bahri Yücel 2. kur-

gusal düzlemdeki rolünün figüratif olmasından dolayı sitem etmektedir: “Giderken, ‘Üzülme,’ dedi, ‘herkes kendi hikâyesinin kahramanı olmak için can atıyor. Bana bak... Kaç yıldır debeleniyorum, hâlâ onun bunun hikâyesinde yan rollere çıkıyorum’” (35). Hikâyenin kahramanlarından olan doktor da Fırat’ın hikâyenin kahramanı olduğuna inanması için şu ifadeleri kullanmaktadır: “Her şey hepimiz, tüm bu hastane...’ Perdeyi sonuna kadar açarak, ‘Bu cadde-ler, bu şehir, tüm bu insanlar senin için var!’” (42). Fırat’ın çalışma arkadaşı Mehmet de bu hikâyede yer aldığına bilincindedir ve Fırat’ı hem 2. kurgusal düzlemde hem de 3. kurgusal düzlemde yer aldığına ikna etmeye çalışmaktadır: “Abi, bunda üzülecek bir şey yok. Buraya kadarmış, ne yapalım. Belli ki buranın işi bitti. Görüşürüz. Aslında görüşemeyiz tabii. Hikâyende başarılar dilerim abi. Hakkını helal et!” (özgün imla, 38).

2. kurgusal düzlemde yer alan tüm kişiler hikâye boyunca Fırat Saner’i 3. kurgusal düzlemin de kahramanı olduğuna ikna etmeye çalışırlar. Fırat Saner ise hikâyenin başından sonuna kadar onlara kahraman olmadığını kabul ettirmeye çalışmaktadır. Fırat Saner’in bu tutumu onu diğer insanlara yabancılaştırmaktadır. Hikâyede Fırat Saner’in yaşadığı yabancılaşmaya benzer bir yabancılaşmayı da okur yaşamaktadır. Geleneksel hikâyede okurun görmeye alıştığı olay örgüsünün, iç içe kurgular haline dönüşmesi okuru da hikâyeye yabancılaştırmaktadır. Susan Sontag “yabancılaşma” ile ilgili şu görüşleri ifade etmektedir:

İnsanlar tekil ve kolektif olan, ne denli birbirine yabancı iseler, o denli giz olurlar karşılıklı. Ve romanın çıkış noktası olan,

Murat Gülsoy

dış dünyanın deşifre edilmesi çabası, bu yeni olguya ilişkin öze yönelir [...] yeni romanın anti realist anı, onun metafizik boyutu; kendisinin ana malzemesi olan ve içindeki insanların birbirinden ve kendilerinden koptuğu bir 'toplum' tarafından oluşturulur. (alıntılaman Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist...* özgün imla, 36)

Fırat Saner'in yaşadığı "yabancılaşma" onu başka şeyler düşünmeye yöneltmiştir. Hikâyedeki herkes onun kahraman olduğundan bahsederken o kimseye inanamaz ve onların Çin'den yayılan bulaşıcı

"delilik hastalığına" yakalandığını düşünmektedir. Hastalığın kendisine de bulaşacağından büyük bir endişe duyan Fırat Saner kendisini hastaneye zor atmıştır. Yarı baygın olarak gittiği hastanede yatağa yatırıldıktan sonra hikâyenin ilk paragrafı şu sözlerle başlamaktadır: "Gözlerimi açtığımda başucumda dikilen doktorun yüzünü gördüm" (39). Hikâyenin bu bölümüne kadar normal davranışlar sergilemeyen kahramanımızın hastanede bulunması, "Acaba hepsi bir kurmaca mıydı?" ya da "Fırat Saner şizofren mi?" sorularını akla getirmektedir. Bu düzlemde okur kur-

maca düzeyden bir anlığına da olsa sıyrılmakta ve gerçek dünyaya dönmektedir. Ecevit, üstkurmaca düzlemindeki "gerçek dünya" ile "kurmaca dünya" arasındaki eşzamanlılıkla birleştirilme ilkesini şu sözleriyle açıklamaktadır:

Üstkurmaca yazarı (metafiksiyonalist) çoğunlukla örtük ya da açık düzlemde bir *meta* evren yaratır metninde. Başta metnin öyküsü olmak üzere, roman kişilerinin, giderek de yaşamın kendisinin *kurmaca* olduğu gerçeği, bu *meta* evrende sürekli vurgulanır. Somut yaşam ve kurmaca metnin bir araya getirilmesi, birbiriyle çakıştırılması, aradaki sınırların yok edilmesi, üstkurmaca düzlemin ana özelliğidir. Metafiksiyonalist (üstkurmaca yazarı), önce metninde bu eşzamanlı birlikteliği belirgin kılmakla yükümlüdür. (özgün imla,105)

Fırat Saner'in hastaneye gittiğinde doktorun anlattığı masal, hikâyenin 4. kurgusal düzlemini oluşturur. Fırat Saner tüm bu yaşadıklarından sonra yaşadığı baygınlığın ardından gözlerini hastanede açtığında doktor ona, onun bir hikâye kahramanı olduğunu ve bunu değiştirmesinin imkânsız olduğundan bahsetmiştir. Fırat Saner'in kendi varlığını kanıtlama çabasını yersiz bulan doktor, Fırat Saner'e bir masal anlatır. Doktorun anlattığı masal aslında tüm hikâyenin özeti niteliğindedir:

Eski bir hikâye vardır. Bir masal. Küçük bir krallıkta geçen bir masal. Bir zaman gelmiş, güne kadar mutlu yaşayan bu krallığın içinden geçen ırmağa zehir karışmış. Suyundan içen insanlar teker teker delirmeye başlamışlar. Kral, halkına o sudan içmelerini yasaklamış ve vezirine sarayı koruma altına

almasını emretmiş [...] Veziri saat başı kralın odasına gelip su stoklarının anbean azaldığını, insanların dayanamadıklarını söylüyormuş. Sonra birkaç saat vezir görünmemiş. Kral merak içinde vezirin getireceği haberi beklerken kapı açılmış ve vezir bir sürü insanla içeri girmiş. Kralı kısıvrak yakalamışlar. Vezir kraliçenin ve en yakın dostlarının yüzünde kederli bir ifade varmış. Kral ne olduğunu anlayamıyormuş. (41-42)

Hikâyenin 3. kurgusal düzleminde kahramanın Fırat Saner olması dışında herhangi bir bilgi verilmemektedir. 2. kurgusal düzlemde Bahri Yücel'in kitabının çıkmasının ardından Fırat Saner'in ünlenmesi, "Acaba Bahri Yücel'in kitabının kahramanı Fırat Saner olabilir mi?" sorusunu akla getirmektedir. Ayrıca Bahri Yücel'in Fırat Saner'e kitabını "Hikâye kahramanı değerli Fırat kardeşime" (35) şeklinde imzalamış olması da aynı soruyu akla getirmektedir. Yalnız bu söylemlerden hareketle 3. kurgusal düzlemde yer alan hikâyenin yazarının Bahri Yücel olduğu sonucu çıkarılamaz. Ne var ki, hikâye içerisinde tutarlı bir biçimde bulunduğundan bu çıkarım çürütülemezdir.¹ Bilge Karasu bu konu ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

Bazan çok açık olduğunu sandığınız bir şey yazmışsınızdır. Okur sizin hiç aklınıza gelmeyen bir biçimde yorumlayabilir. Okur bu yorumu metnin bütünü göz önünde tutarak, birçok yerinden alacağı verilerle destekleyebiliyorsa, bambaşka bir okuyuş çıkar ortaya. Yazarın hiç düşünmemiş olabileceği,

yazarın hiç amaçlamamış olabileceği birtakım şeyler de ortaya konabilir. En önemli nokta, bu okumanın, metince *her an* desteklenmesidir. (özgün imla, alıntılardan Özata, 5)

Murat Gülsoy'un 3. kurgusal düzlemde Yazar Bahri Yücel'le kitabının kahramanı Fırat Saner'i 2. kurgusal düzlemde birleştirmesi dikkate değerdir. 3. kurgusal düzlemin yaratıcısı olan Yazar Bahri Yücel'in, 2. kurgusal düzlemde figüratif bir rol oynaması da hikâyede "ironik" bir durum yaratmaktadır.

"Hayatım Yalan" adlı hikâyede yer alan kahramanlarla isimleri arasında metaforik ve metonimik ilişkiler olduğu düşünülebilir. "Bahri" kelimesi *TDK Sözlüğü*'nde, "denizle ilgili" anlamına gelmektedir. "Fırat" ise bir nehir adıdır. "Deniz" Bahri Yücel'le; "ırmak" ise Fırat Saner'le metaforik bir ilişki içerisinde olabilir. Deniz ve nehir arasında parça-bütün ilişkisi kurulduğunda ise metonimik bir bağ örneği oluşturur. Yine kahramanların soyadlarıyla da benzer bir ilişki olduğu düşünülebilir. "Saner", *TDK Sözlüğü*'nde "ünlü tanınmış kimse" anlamına gelmektedir. 3. kurgusal düzlemde Fırat Saner hikâyenin kahramanıdır:

Hayatın normale dönmüş olduğunu sanıyordum. Ancak depoya giderken yolda tanımadığım birkaç kişi selam verdi. Deponun köşesindeki bakkala girdiğimdeyse her şey başa döndü. Sigara alacaktım. Dükkâna bir baş selamı ile girdiğimde bakkalın yüzünde güller açıldı.

– Abi arkadayız. Hayırlı olsun.

– Ne demek istiyorsun?

– Hayırlı olan ne?

– Abi bir hikâyede rol alıyormuşsun... (37)

"Yücel" ise "başarı kazan, ilerle" anlamlarına gelmektedir. Yazarın, "Yücel" soyadı ile metaforik bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilmektedir. Waugh üstkurmaca düzleminde yer alan isimlerin metaforik bağlantıları olabileceğini belirtmektedir:

Üstkurmaca metinlerde özel isimlerin, isimlendirdikleri şeyle açıkça metaforik ilişki içinde olduğunu belirtir. Aynı zamanda, yazara göre, üstkurmaca bize bütün kurmacalarda isimlerin gönderme yaptığı şeyleri "isimlendirme" işlemiyle yarattıklarını gösterir. (alıntılardan Özata 93)

Üstkurmaca düzleminin metin içerisindeki boyutlarından biri yazarın okurla olan diyaloglarıdır. Postmodern edebiyatın özelliklerinden biri de okurun bu edebiyat sayesinde aktif hale gelmesidir. 2. kurgusal düzlemde Fırat Saner, okura hiç beklemediği bir anda soru sorarak, onu da hikâyenin içerisine dahil etmektedir: "Siz hatırlıyor musunuz? Evet, hayal meyal böyle bir haberin bir ara çıktığını hatırladınız belki..." (36). Ecevit de bu hikâyede gözlenen durumun üstkurmaca düzleminin bir yansıması olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir: "Tüm gerçeklik düzlemleri arasındaki sınırları yok eden üstkurmaca metinlerin belirgin özelliklerinden biri de, anlatıcının, metnin içinden romanın okuruna yönelmesi, onunla konuşmasıdır" (124).

Fırat Saner kurgulanan hikâyenin içerisinden adeta fırlamış bir karakterdir. O, 3. kurgusal düzlemdeki hikâyenin kahramanı

1) Bu çalışmada bu bölümden sonraki saptamalarda 3. kurgusal düzlemin yazarının Bahri Yücel olduğu düşünüldüğü hareket edilmiştir.

olmayı kabul etmez. Hikâyede kendisi için belirlenmiş role uygun davranmak yerine, kurgu zincirini kırarak kendi hikâyesini kendisi yaratır: “Benim hikâyem de böyle, işinize gelirse. Hikâye kahramanı değil miyim? Benim hikâyem burada, bu depoda, bu kitapların arasında... (44)

Fırat Saner 2. kurgusal düzlemde anlattığı hikâyenin sonunda yine okura seslenmektedir. O okurun da, aynı hikâyede bulunan diğer kahramanlar gibi Fırat Saner’in gerçekliğine inanmadığını düşünmektedir. Fırat Saner hikâyenin sonunda hâlâ kendi varlığını kanıtlama çabası içerisinde. Hikâye boyunca verdiği savaş hem 2. kurgusal düzlem hem de 3. kurgusal düzlem karşı iken, Fırat Saner 2. kurgusal düzlemin varlığını kabul ederek 3. kurgusal düzlemdeki kahramanlığını reddetmiştir:

Bazen sizin gibi birileri çıkıyor karşıma, onlar sonuna kadar sabırla dinliyorlar. Gerçi inanmıyorlar. Hatta bazıları gülüyor. Komik mi anlattıklarım? Bence hiç değil. Siz de inanmıyorsunuz değil mi? Benim bir hikâyenin içinde olduğumdan eminsiniz. Nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz? Her şeyi doğru ve eksiksiz biçimde hatırlayabiliyor musunuz? Çevrenizdeki her şeyin gerçek olduğundan emin misiniz? Bakın: İşte örnek arıyorsanız, karşınızda duruyor. Ben... Size bunları anlatıyorum. Benim gerçek olmadığımı düşünüyorsunuz. Siz ise gerçeklerin dünyasındasınız öyle mi? Peki, sizin o gerçekler dünyasında nasıl oluyor da benim gibi gerçekdışı, kurmaca biriyle karşılaşabiliyorsunuz? Sizin gerçekler dünyanıza kim bilir benim gibi ne hayal ürünü şeyler karışmıştır! (44-45)

Murat Gülsoy’un üstkurmaca düzleminde oluşturduğu “Hayatım Yalan” adlı bu hikâye, birbirinin içerisine geçmiş dört farklı kurgusal düzlem içerir. Bu düzlemlere okurun da dahil edildiği düşünüldüğünde belki 5. bir kurgusal boyuttan da bahsedilebilir. Bu eser, yazarın hikâyeyi kurgulama sürecinde üstkurmaca düzleminde nasıl yararlandığını ortaya koymaktadır. Yarattığı kahramanın kendisinden bağımsız hareket etmesi ve kendi yazgısını kendisinin yazması da yaratım sürecinde yazarın hâkimiyetinin kahramana geçtiğinin açık bir kanıtıdır. Hikâyede 3. kurgusal düzlemin kahramanı olan Fırat Saner’in yazarının Bahri Yücel olduğu bilgisi açık bir şekilde belirtilmemiştir. Burada yer alan boşluğun dikkatli okur tarafından doldurulması istenmiş ve okurun metin içinde aktif hale gelmesi sağlanmıştır. Bu dört farklı kurgusal düzlem “belirsizlik” yarattığı gibi beraberinde olağanüstülükleri de getirmiştir. Hikâye kahramanlarının hikâyenin içinde olduğunu bilmeleri ve hikâyenin bir mekân olarak algılanması olağanüstülükler verilebilecek birkaç örnektir. Eserin genel kurgusal düzleminin çokboyutlu olması okuru zorlasa da, “Hayatım Yalan” adlı bu hikâye “üstkurmaca” düzleminin içselleştirilerek uygulanması ve yöntemin göze batmaması açısından dikkate değerdir. ●

KAYNAKLAR

- Ecevit, Yıldız. *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- . *Orhan Pamuk’u Okumak*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1996.
- Gülsoy, Murat. “Hayatım Yalan”. *Tanrı Beni Görüyor mu?* İstanbul: Can Yayınları, 2010. 31-47.
- Özata, Jale. “Bilge Karasu’nun Gece’sine Metin ve Okur Odaklı bir Yaklaşım”. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi, 2003.

YAVUZ ÖZDEM

toprağın iffeti

*Bu şiir
İffet öldükten
Üç sene sonra yazıldı*

Açelya çiçeği neyi sever
Neyi sevmez
Ben işte bunu gördüm
Bugün gördüm
Bugün birşey var kâinata

İmge durdu tarih durdu
Uzakla yer değiştirdi yakın
Bugün değiştirdi
Sanki kuyuda olan biz
Kahvaltıda olan su

Ama yerli yerinde herşey
Bir tek İffet öldü
Ben gazete okurken öldü

Karıştırmaz mıyız anı
Hepimiz bir kereliğine

Belki imge
Belki sadece bu